

УДК 327.8-027.555:130.2:[37:378]-051

Олена Сакалюк,

кандидат педагогічних наук, старший викладач

кафедри теорії та історії педагогіки,

Київський університет імені Бориса Грінченка,

ktip.pi@kubg.edu.ua

ORCID ID: 0000-0002-5227-7322

DOI

КРОСКУЛЬТУРНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ ЯК ЧИННИК ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

У статті проаналізовано вітчизняні та іноземні наукові джерела щодо сутності кроскультурної підготовки майбутніх викладачів вищої школи як чинника публічної дипломатії; розглянуто питання щодо реалізації кроскультурного підходу в системі вищої освіти; виявлено кроскультурні передумови освіти та виховання особистості в сучасному суспільстві; проведено аналіз основних аспектів кроскультурної підготовки майбутніх викладачів закладів вищої освіти; розкрито специфічні особливості основних підходів до трактування кроскультурної підготовки майбутніх педагогів. Також розглянуто засади філософсько-культурологічного втілення етноосвітнянських стратегій і важливість їх застосування в педагогічній практиці; запропоновано кроки для оптимізації функціонування політики публічної дипломатії; розкрито взаємозв'язок між кроскультурою та освітою як чинниками вдосконалення системи професійної освіти майбутніх викладачів ЗВО; обґрунтовано необхідність поглибленого дослідження механізмів кроскультурної готовності майбутніх педагогів для публічної дипломатії. У статті доведено вузькість підходу до тлумачення кроскультурної підготовки майбутніх викладачів вищої школи як важливої властивості особистості педагогів, що проявляється лише на рівні взаємодії різних національних культур та визначає світоглядні позиції, творчий потенціал, систему цінностей, переконань; запропонована класифікація компонентів професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів ЗВО на основі кроскультурного підходу, такі як аксіологічний, цільовий, технологічний та особистісно-творчий. Виокремлено альтернативне тлумачення кроскультурної підготовки викладача ЗВО як уміння педагога вищої

школи ефективно вступати в комунікацію зі студентами через володіння культурно-специфічними знаннями; проаналізовано умови реалізації кроскультурної підготовки майбутніх викладачів вищої школи; у статті підкреслено важливу роль міжнародної дипломатії як системи вчинків, обміну ідеями, інформацією, цінностями, традиціями, віруваннями та іншими аспектами кроскультурної взаємодії; наведено чіткий перелік завдань, що потребують реалізації в контексті кроскультурного підходу. Висновки дослідження ґрунтуються на сукупності кроскультурних аспектів етноосвіти та формуванні педагогічної готовності майбутніх педагогів.

Ключові слова: публічна дипломатія, міжнародна інтеграція, міжкультурна комунікація, міжпредметні підходи, кроскультурна підготовка, міжкультурні контакти.

Sakaliuk Olena,

Borys Grinchenko Kyiv University,

ORCID ID: 0000-0002-5227-7322

CROSS-CULTURAL TRAINING OF THE FUTURE TEACHER OF HIGHER EDUCATION AS A FACTOR OF PUBLIC DIPLOMACY

The article analyzes domestic and foreign scientific sources on the essence of cross-cultural training of future teachers of higher education as a factor in public diplomacy; issues related to the implementation of cross-cultural approach in the higher education system; identified cross-cultural prerequisites for education and upbringing of the individual in modern society; an analysis of the main aspects of cross-cultural training of future teachers of higher education institutions; specific features of the main approaches to the interpretation of cross-cultural training of future teachers are revealed. The principles of philosophical and cultural embodiment of ethnic and educational strategies and the importance of their application in pedagogical practice are also considered; proposed steps to optimize the functioning of public diplomacy policy; the relationship between cross-culture and education as factors in improving the system of professional education of future teachers of higher education institutions is revealed; the necessity of in-depth study of the mechanisms of cross-cultural readiness of future teachers for public diplomacy is substantiated. The article proves the narrowness of the approach to the interpretation of cross-cultural training of future teachers of higher education as an important personality trait of teachers, which manifests itself only at the level of interaction of different national cultures and determines worldviews, creativity, values, beliefs; the classification of components of professional and

pedagogical training of future teachers of higher education institutions on the basis of cross-cultural approach is offered, such as: axiological, target, technological and personal creative. The author singles out an alternative interpretation of cross-cultural training of a teacher of a higher education institution, as the ability of a higher school teacher to effectively communicate with students through the possession of cultural and specific knowledge; the conditions of realization of cross-cultural training of future teachers of higher school are analyzed; the article highlights the important role of international diplomacy as a system of actions, exchange of ideas, information, values, traditions, beliefs and other aspects of cross-cultural interaction; a clear list of tasks that need to be implemented in the context of a cross-cultural approach. The conclusions of the study are based on a set of cross-cultural aspects of ethnic education and the formation of pedagogical readiness of future teachers.

Key words: public diplomacy, international integration, intercultural communication, interdisciplinary approaches, cross-cultural training, intercultural contacts.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Сучасний освітній простір спрямований не лише на набуття студентами знань, умінь, навичок та компетентностей, а й на вдосконалення професійної готовності, що сприяє інтелектуальному й культурному розвитку особистості майбутнього викладача ЗВО. Сучасний педагог повинен стати суб'єктом культурно-історичного процесу, розуміти закономірності розвитку культури як процесу створення, збереження й передачі загальнолюдських цінностей, світоглядних переконань, звичаїв і традицій, духовних пріоритетів не лише своєї, а й інших націй; уміти комунікувати в сучасному світі, оперуючи світовими культурними еталонами та образами. Нагальна потреба українського суспільства в новій генерації конкурентоспроможних викладачів вищої школи, спроможних адекватно реагувати на виклики часу, реалізовувати нові освітні стандарти на засадах педагогіки співробітництва, культуротворчості, інноваційності, актуалізує пошук ефективних форм і методів формування їхньої методичної культури в процесі професійної підготовки. Розвиток і функціонування освіти зумовлюються чинниками, умовами та принципами існування суспільства, у тому числі принципом культуровідповідності, що передбачає організацію навчання в контексті культур, уважне вивчення цінностей рідної та іншомовної культур як передумови формування майбутніх викладачів закладів вищої освіти. Такі вимоги виявили потребу в педагогічних фахівцях закладів вищої освіти, рівень методичної підготовки яких відповідає вимогам часу в

контексті реформування вищої освіти зі сформованою кроскультурною підготовкою.

Учені, які вивчали питання реалізації кроскультурної підготовки викладача вищої школи в умовах університету, – Г. Васянович, А. Арнольдов, Л. Буєва, Б. Гершунський, І. Зязюн, В. Кремень, В. Муляр, І. Кефелі, Г. Дегтярьова, О. Музальов, Г. Онкович та ін.; теоретико-методологічні й дидактичні аспекти крос-культури розглядали В. Огнев'юк, М. Попович, І. Предборська, Т. Троїцька; питання культурологічного змісту освіти досліджували такі вчені, як: Л. Гарбузенко, З. Донець, А. Бичко, В. Горський, Т. Іванова, Л. Руденко, О. Макареня, О. Огурцов й ін.

Загальні питання реалізації кроскультурного підходу в системі вищої освіти розкрито в працях І. Зязюна, Г. Воронкової, О. Забужко, С. Кримського, О. Рудницької, В. Сластьоніна; педагогічний аспект проблеми інтегративних підходів до формування кроскультурної освіти висвітлено в роботах Н. Крилова, В. Маслова, В. Кувалдіна, М. Култаєва, А. Неклесса, І. Степаненко; педагогічні умови кроскультурної підготовки викладача ЗВО досліджено в працях О. Абдуліної, І. Беха, Є. Барбіна, С. Гончаренко, Л. Зеліско, В. Лугового, Л. Редькіна, Ю. Римаренка, С. Прийми, О. Шевнюка та інших авторів.

Мета роботи – виокремлення основних аспектів кроскультурної підготовки викладача ЗВО як чинника публічної дипломатії та дослідження основних підходів до трактування кроскультурної готовності, її складових елементів.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В умовах сучасних цивілізаційних процесів, творення інноваційного суспільства пріоритетного значення набуває розвиток освіти й культури. Вивчення сучасної філософської та психолого-педагогічної літератури дає підстави констатувати посилення зв'язків освіти та культури, постійне зростання уваги до кроскультурних передумов освіти й виховання. Великим спектром можливостей володіє публічна дипломатія, що виступає рушійною силою для створення міжнародного престижу країни, збереження національної ідентичності, удосконалення системи демократичних цінностей у підростаючого покоління тощо.

Ідеться про фахівців, які спроможні в усій повноті розуміти цілі та завдання міжнародної дипломатії, організовувати роботу відповідних установ, формувати їхню стратегічну політику й розуміти роль публічної

та культурної дипломатії в загальній системі стратегічних комунікацій держави [1, с. 174]

Удосконалення системи професійної освіти пов'язане з відродженням культурно-творчої місії вищої школи, а також переходом до кроскультурної системи освіти взагалі. Це пов'язано із загальнокультурною підготовкою як процесом, у якому єдність змісту, форм, засобів і методів освіти стимулюють духовний розвиток майбутніх викладачів ЗВО. Сучасні дослідники розглядають професійну підготовку майбутнього викладача вищої школи як чинника публічної дипломатії з погляду системного, професіографічного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, акмеологічного, аксіологічного, культурологічного, компетентнісного, технологічного й ін. підходів. Уходження вітчизняної освіти до європейського освітнього простору вимагає від педагога зміни методологічних засад педагогічної діяльності, професійної активності та мобільності, здатності до сприйняття інноваційного досвіду.

Відображенням цих змін є кроскультурний підхід, який проблемами педагогічної освіти вважає опанування викладачем загальною й професійно-педагогічною культурою, активне засвоєння педагогічних теорій, цінностей, технологій. Опановуючи загальну та професійно-педагогічну культуру, майбутній викладач вищої школи реалізує у своїй практиці культуротворчі функції освіти [4, с.7].

Оскільки освіта й культура виступають основними чинниками розвитку людини, то вони повинні функціонувати в сукупності. Отже, культурна обізнаність виступає базою для розвитку сфери освіти та культурної дипломатії загалом. Освіта, зі свого боку, будучи найважливішим складником культури, охоплює процес успадкування, збереження та передачі моральних й етичних цінностей. Особиста культура розвивається й функціонує на межі культур та в діалозі з іншими етнокультурними традиціями, звичаями й цінностями, формування людини як суб'єкта культури, формування її власного культурного світогляду та способу життя.

Аналогічну думку висловлює А. М. Новіков, стверджував, що сучасні орієнтації вітчизняної освіти на формування «людини культури», у тому числі професійної освіти – на формування «людини професійної культури» зумовлюють необхідність принципово іншого підходу до формування цілей і змісту освіти, а саме: розкривати їх не в поняттях «знання» й «уміння», а в поняттях культури: «моральна культура», «естетична культура», «інформаційна культура» тощо. За такого підходу цілі та зміст освіти втрачають технократичний, відчужений стосовно людської сутності характер [5].

Кроскультурна підготовка є важливою властивістю особистості педагога й визначає його світоглядні позиції, творчий потенціал, систему цінностей, переконань, смаків, ціннісно-емоційне ставлення до себе, студентів, колег, науки, предмет якої він викладає, до культурно-духовних надбань, способу життя тощо. Вона органічно пов'язана з педагогічною спрямованістю й характеризує рівень професійних домагань педагога, його професійної культури, культури професійного мислення, культури поведінки та мовлення тощо [2, с. 145].

Аналітичний огляд досліджень освіти в контексті публічної дипломатії показав, що загалом кроскультурний підхід у професійно-педагогічній підготовці майбутнього викладача ЗВО містить такі компоненти, як:

- аксіологічний компонент (уключає сукупність педагогічних цінностей, створених у процесі історичного розвитку різними народами, які на сучасному розвитку освіти є актуальними);
- цільовий компонент (полягає в усвідомленні та постановці майбутніми викладачами основних цілей і завдань, які потрібно реалізувати в контексті кроскультурної підготовки);
- технологічний компонент (охоплює способи, методи й прийоми професійно-педагогічної діяльності майбутніх учителів вищої школи та становить технологічну основу педагогічної культури педагога;
- особистісно-творчий компонент (передбачає механізм оволодіння цінностями педагогічної культури, коли майбутній викладач може перетворювати, інтерпретувати їх, що визначається як рисами його особистості, так і характером його науково-педагогічної діяльності) [6, с. 39].

Застосування кроскультурного підходу завжди присутнє в професійній підготовці майбутніх викладачів ЗВО, націлене на публічну дипломатію та реалізацію таких завдань, як осмислення зв'язків загальнолюдських і національних цінностей; формування базової професійної культури майбутніх викладачів; виховання здатності до сприйняття творів мистецтва; формування ціннісних сфер у педагогів; опанування культурним досвідом різних видів мистецтв; формування високих культурних потреб; удосконалення культури спілкування формування принципів полікультурності, людиноцентризму; зростання духовних потреб; визначення свого місця в діалозі культур; усвідомлення інформації про глобальні процеси інтеграції, взаємодії, взаємозбагачення різних культур філософських течій; розвиток культурного самопізнання, тощо.

Під кроскультурною підготовкою викладачів вищої школи розуміють цілеспрямований гармонійно-цілісний творчий педагогічний процес

формування готовності до реалізації культуротворчої функції освітньої діяльності з позицій суб'єкт-суб'єктного підходу, що здійснюється в ході оволодіння знаннями методології, історії та теорії загальнолюдської та національної культури, культурно-дипломатичними вміннями й навичками [4, с. 7].

Кроскультурна підготовка викладача ЗВО – це індивідуальна здатність педагога, готовність до сприйняття спільних і відмінних рис у культурах країн, передумови й парадигми виховання, навчання та розвитку особистості, розуміння суперечностей культур, різних культурних методів і світоглядів; розуміння власного культурного світогляду; розвиток міжкультурних навичок; системна та цілеспрямована активність педагога, яка має вплив на міжнародний імідж країни, соціально-культурний та економічний розвиток держави. Це так звана майстерність викладача вищої школи розуміти, спілкуватися й ефективно взаємодіяти зі студентами через культури, володіння культурно-специфічними знаннями в процесі викладання.

Кроскультурна підготовка майбутніх викладачів вищої школи як чинник публічної дипломатії буде ефективною за таких умов:

- забезпечення позитивної мотивації майбутніх викладачів ЗВО до культурологічної підготовки та відповідної рефлексивної позиції стосовно її вдосконалення;
- опанування майбутніми викладачами вищих шкіл сукупністю культурологічних знань і набуття ними культурологічних умінь практичного їх застосування;
- залучення педагогів до активної міжнародної діяльності: програм освітніх обмінів, внутрішнього та зовнішнього туризму;
- популяризація мови держави у світі й сприяння вивченню цієї мови іноземними аудиторіями;
- поширення знань про державу, її культуру, а також проведення культурних заходів та обмінів;
- забезпечення широкого спектра мовлення (радіо, телебачення, мережа «Інтернет») для закордонних аудиторій;
- популяризація й поширення національної кухні в Європі та світі;
- популяризація сучасної музики українських груп і виконавців, народної музики та фольклору;
- організація представлення України на міжнародних виставках і форумах, літературних вечорах та інших художніх заходах тощо [1, с. 168].

Соціальні зміни, що відбуваються в Україні, пов'язані з часто поглибленою кризою в освітній, соціальній та економічній сферах,

означають, що цінності, визнані досі загальнолюдськими, наприклад краса й правда, утратили своє значення в сприйнятті суспільства. Звідси випливає необхідність приділяти особливу увагу проблемам виховання молодого покоління через кроскультурні підходи, а саме: допомога та підтримка кожної особистості в її прагненні пізнавати всі прояви культурного життя, культурна педагогіка, гуманістична освіта, культурологічна освіта та культурна педагогіка, соціальні зміни і їх вплив на процес освіти протягом усього життя, виховання через участь у культурних заходах, естетичне виховання. Безсумнівно, що існує тісний взаємозв'язок між освітою й культурою. Загалом ідеться насамперед про поглинання людиною зразків, норм і цінностей, які містяться в широко зрозумілих культурних благах [3].

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, ефективним процесом кроскультурної підготовки майбутніх викладачів ЗВО можна вважати в тому випадку, коли діалогова взаємодія, в основі якої концепція «перехрестя культур», актуалізує особистісний розвиток і професійне становлення педагога, а основним напрямом професійної переорієнтації викладачів ЗВО стане свідомий рух від просвітництва до здійснення життєво-творчої й культурної місії, від маніпулятивного, авторитарного викладання до особистісно орієнтованої, комунікативної художньої педагогіки, де мистецтво з об'єкта вивчення переходить у статус суб'єкта живого спілкування [7, с. 78–81].

Кроскультурна підготовка як засіб наукового коригування та змістового наповнення етнічними чинниками становлення світоглядної структури педагогів у межах освітніх процесів містить такі тенденції, як нове розуміння людини як центру всієї соціальної реальності, зокрема як активного учасника освітньої практики; переоцінка смислу етноосвіти як багатовимірного процесу адаптації індивіда до свого соціокультурного оточення й онтологізацію їх відносин крізь процедуру екзистенційної легітимізації ідентифікаційних рис носіїв конкретної етнокультури; осмислення феномену належності індивіда до етноспільноти й наукового супроводу цього осмислення в глобально-цивілізаційних вимірах відносин людини та природи, що передбачає кардинальний перегляд ціннісних параметрів сучасної системи освіти.

Саме таке розуміння сукупності кроскультурних аспектів етноосвіти закономірно веде до продуктивного переходу в практичну площину

ну розвитку педагогічної готовності через поширення кроскультурної освіти [8, с. 89]. Адже важливо формувати престиж нашої країни у світі й стимулювати попит на національний культурний продукт за кордоном, забезпечувати розвиток багатьох сфер українського суспільства, розвивати зовнішній та внутрішній туризм. У механізмах кроскультурної підготовки майбутніх педагогів на основі міжнародної дипломатії простежуються позитивні зміни: поширення власної мови й сприяння її вивченню за кордоном; охорона та збереження культурних надбань; пропаганда різноманітних досягнень країн; навіювання цінностей дипломатичної культури; багатогранність внеску інших культур і цивілізацій; культурне розмаїття європейського суспільства, інтеграція на користь сучасної європейської країни – України [1, с. 176].

Професійна підготовка майбутніх викладачів закладів вищої освіти як чинник публічної дипломатії ґрунтується на кроскультурному підході, який передбачає створення необхідних умов для взаємозбагачення, взаємопроникнення культур й обмін культурними надбаннями. Такий підхід уможливорює та реалізує готовність до професійно-педагогічної діяльності на культурологічних засадах, що формують і розвивають усвідомлення власної самоідентичності як носіїв культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Браніцька, Т., Кащенко, Н., Кухар, І. Культурна дипломатія як спосіб комунікації в інтересах національної безпеки України. Функціонування і розвиток механізмів державного управління. URL: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:DmkhGiKT3uMJ:https://maup.com.ua/assets/files/expert/16/13.pdf+&cd=2&hl=uk&ct=clnk&gl=ua>.
2. Ковальчук, Л., Коник, М. (2009). Культурологічна спрямованість як ознака високого рівня професіоналізму викладача вищої школи. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*, вип. 25, ч. 205, с. 145.
3. Kunikowski, S: Edukacja kulturalna wobec wyzwań cywilizacyjnych. Wyższa Szkoła humanistyczno-Ekonomiczna we Włocławku, s. 21. URL:<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:QCaZ9mL3f9IJ:cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-3e9e4bbc-afac-4497-8dcf>.
4. Машкіна, С. В., Усатенко, Т. П., Хомич, Л. О., Шахрай, Т. О. (2016). Теоретичні засади культурологічного підходу у підготовці педагога до виховної діяльності: монографія. ІПОД НАПН України, 168 с.
5. Новиков, А. М. (2000). Российское образование в новой эпохе. *Парадоксы наследия, векторы развития*. Москва: Эгвес, 272 с.
6. Олійник, О. В. (2006). Культурологічний підхід як наукова основа розвитку теорії та практики педагогічної освіти. *Педагогічні науки. Наукові праці*, т. 50, вип. 3 / Чорноморський державний університет імені Петра Могили, с. 39–43.

7. Се, Цзін (2011). Сутність культурологічного підходу в процесі формування духовної культури сучасної молоді. *Наука і освіта*, № 1, с. 78–81.

8. Семікін, М. (2013). Крос-культурна грамотність сучасного педагога: Методичний аспект. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*, 2 (11), с. 89.

REFERENCES

1. Branitska, T., Kashchenko, N., Kukhar, I. Kulturna diplomatiia yak sposib komunikatsii v interesakh natsionalnoi bezpeky Ukrainy. Funktsionuvannia i rozvytok mekhanizmiv derzhavnoho upravlinnia. URL:<https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:DmkhGiKT3uMJ:https://maup.com.ua/assets/files/expert/16/13.pdf+&cd=2&hl=uk&ct=clnk&gl=ua>.

2. Kovalchuk, L., Konyk, M. (2009). Kulturolohichna spriamovanist yak oznaka vysokoho rivnia profesionalizmu vykladacha vyshchoi shkoly. *Visnyk Lviv. un-tu. Ser. ped*, vyp. 25, ch. 205, p. 145.

3. Kunikowski S: Edukacja kulturalna wobec wyzwań cywilizacyjnych. Wyższa Szkoła humanistyczno-Ekonomiczna we Włocławku, p. 21. URL:<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:QCaZ9mL3f9IJ:cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-3e9e4bbc-afac-4497-8dcf>.

4. Mashkina, C. V., Usatenko, T. P., Khomych, L. O., Shakhrai, T. O. (2016). Teoretychni zasady kulturolohichnoho pidkhodu u pidhotovtsi pedahoha do vykhovnoi diialnosti. Monohrafiia. IPOOD NAPN Ukrainy, 168 p.

5. Novykov, A. M. (2000). Rossyiskoe obrazovanye v novoi epokhe / Paradoksy nasledyia, vektory razvytyia. Moskva: Zhves, 272 p.

6. Oliinyk, O. V. (2006). Kulturolohichni pidkhid yak naukova osnova rozvytku teorii ta praktyky pedahohichnoi osvity. *Pedahohichni nauky. Naukovi pratsi*, tom 50, vypusk 3, Chornomorskyi derzhavnyi universytet imeni Petra Mohyly, p. 39–43.

7. Se, Tszin (2011). Sutnist kulturolohichnoho pidkhodu v protsesi formuvannia dukhovnoi kultury suchasnoi molodi. *Nauka i osvita*, № 1, p. 78–81.

8. Semikin, M. (2013). Kros-kulturna hramotnist suchasnoho pedahoha: Methodychnyi aspekt Naukovyi visnykMelitopolskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu, 2 (11), p. 89.

Матеріал надійшов до редакції 05.05.2022 р.